

FILOZOFICKÁ REFLEXIA TVORBY FRIEDRICH A HÖLDERLINA

FRANÇOISE DASTUR: Hölderlin – tragédie et modernité (Hölderlin – tragédia a modernita). Encre marine, La Versanne 1992, 141 s.

Tvorbu F. Hölderlina (1770-1843) filozoficky reflektovali už jeho súčasníci F. Schlegel a F. W. J. Schelling. V prípade Schlegela sa v tejto súvislosti žiada pripomenúť aspoň jeho *Fragments a Epochy básnického umenia*. Z diela F. Schellinga máme na mysli predovšetkým *Listy o dogmatizme a kriticizme*. V polovici 20. storočia reflektoval básnické a prekladateľské dielo F. Hölderlina aj taký „velikán“ európskej filozofie, akým bol Martin Heidegger. Známa je najmä jeho prednáška *Hölderlin und das Wesen der Dichtung* z r. 1936, ktorá sa stala východiskom viacerých jeho (hölderlinovských) štúdií, publikovaných r. 1951 pod súborným názvom *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*. Tvorba F. Hölderlina inšpirovala tiež súčasnú francúzsku bádateľku v oblasti dejín filozofie a umenia Françoise Dasturovú (1942), ktorá dielo F. Hölderlina filozoficky analyzuje a explikuje v monografii s názvom *Hölderlin – tragédia a modernita*.

Z predslovu k uvedenej monografii sa dozvedáme, že medzi tých, ktorí autorke „otvorili cestu k Hölderlinovi“, patrili – okrem Heideggera – Beda Allemann, Jean-Francois Marquet, Jean Beaufret, Wolfgang Binder, Jean-François Courtine a ďalší.

Friedrich Hölderlin je v práci prezentovaný ako filozofujúci dramatik, básnik a prekladateľ textov antických spisovateľov. Za leitmotív jeho tvorby sa tu považuje téma „zúfalstva z prítomnosti“, ktorú sa Hölderlin snaží mysliteľsky kompenzovať idealizáciou predstáv o pôvodnej helénskej spoločnosti. V tejto súvislosti F. Dasturová zdôrazňuje, že Hölderlin sa vracia k antike ako dobe, v ktorej človek nezabúdal na svoje bytie, žil „v šťastnom strede sebauvedomenej slobody“ a pod.

Centrálna časť práce – venovaná vlastnému problému tragédie a modernity – implikuje odpovede na otázky: Čím bol podmienený taký intenzívny záujem Hölderlina o tragédiu? Čo svojím „skúmaním“ tragédie sledoval? V čom spočívala špecifickosť jeho koncepcie tragédie? atď. Autorka sa nazdáva, že Hölderlinov záujem o antickú i modernú tragédiu bol podmienený „oživením“ sporu staroveku a novoveku, ku ktorému došlo v Nemecku počas obdobia Sturm und Drang. Hölderlin tento spor reflektuje práve na úrovni svojej koncepcie tragédie. F. Dasturová oceňuje skutočnosť, že prístupy Hölderlina k chápaniu vzťahu antiky a novoveku nie sú jednostranné. Poukazuje na to, že Hölderlin si uvedomoval nielen rozdielnosť medzi nimi, ale aj ich spoločné črty, resp. tendencie. Tvrdí, že za spoločnú črtu antiky a modernej doby Hölderlin považoval tzv. konštantnú vývojovú tendenciu ľudskej povahy („tendance formatrice“), ktorá je údajne vlastná všetkým národom, pretože každý národ tenduje – tvorivosťou svojej kultúry – k osvojeniu si cudzieho prvku, pričom to, čo mu je vlastné a prirodzené, zostáva spravidla neodhalené, neovládané alebo zabudnuté. V tejto súvislosti sa žiada pripomenúť, že na takto chápanú „tendance formatrice“ upozornil už Heidegger, keď interpretoval Hölderlinovu koncepciu „básnictva prúdov“ a v rámci nej najmä Hölderlinovu hymnu *Der Ister*. Aj keď sa autorka v tomto prípade na Heideggerovu interpretačnú pozíciu explicitne neodvoláva, nazdávame sa, že v danej časti práce je pre ňu prinajmenej metodologicky východiskovou. Dokazuje to aj jej ďalší komentár k názorom Hölderlina, podľa ktorého ani Heléni neboli vraj schopní vrátiť sa k tomu, čo im bolo vlastné. Prijímaním cudzích kul-

túrnych prvkov a stotožnením sa s nimi, zahynuli napokon na „prekročení“ miery tvorivosti. Z uvedeného, podľa autorky vyplýva, že základný dôvod úpadku ľudstva videl Hölderlin v nadbytku tvorenia (un excès d'art), ktoré vedie ľudí k strate ich autenticity v luxuse.

Monografia F. Dasturovej obsahuje aj ďalšie tematické roviny, ktoré sú sémanticky skĺbené do relatívne komplexného interpretačného celku. Nanajvýš aktuálne vyznieva napríklad aj autorkina reflexia Hölderlinovej komparácie antiky a novoveku realizovaná cez prizmu charakteristiky hrdinov antickej tragédie. (Antigona ako tradičný typ hrdinu gréckej tragédie, Oidipus ako typ moderného hrdinu a pod.) Napriek uvedenej šírke záberu máme však pocit, že celkový rámec prezentovanej problematiky mohol byť ideovo vrstevnatejší, že mohol zahrnúť aj ďalšie motivačné dimenzie relevantné tak z hľadiska hlbšieho vymedzenia antickeho a moderného chápania „Ja“, ako aj z hľadiska formulovania antickej, resp. novovekej koncepcie etiky (napríklad antickej etiky cnosti alebo modernej etiky konania, na čo aspoň okrajovo upozorňuje taliansky autor A. Pellegrini v knihe *Hölderlin. Storia della critica*, Sansoni, Florencia 1956).

Absencia týchto motivačných dimenzií však nijako neznižuje heuristickú hodnotu textu, ktorá je garantovaná už náročným interdisciplinárnym prístupom a filozofickou precíznosťou interpretačných stanovísk. Práca F. Dasturovej predstavuje nepochybne originálny príspevok k dejinám nemeckej filozofie i poézie. Vrelo ho odporúčame tým, ktorí majú záujem o kompetentné zasvätenie do problematiky filozoficko-estetických dimenzií Hölderlinovej tvorby, ako aj tým, ktorí – podobne ako Hölderlin – pociťujú „zúfalstvo“ plynúce z krízy modernej civilizácie.

Rudolf Dupkala

SPRÍTOMNENIE ODKAZU KONSTANTINA LEONTIEVA

A. KOROLKOV: Proročestva Konstantina Leontieva (Proroctvá Konstantina Leontieva). Sankt Peterburg, Izdatel'stvo S.-Peterburgskogo universiteta 1991, 200 s.

Recenzovaná kniha vyšla pri príležitosti 100. výročia úmrtia a 160. výročia narodenia významného ruského filozofa, sociológa a spisovateľa Konstantina Leontieva, ktorý patrí k tristnej plejáde doma a vo svojej dobe nie celkom pochopených, docenených, skrátka, včas neuznaných, v istom zmysle predčasných mysliteľov. A to aj napriek tomu, že sa o ňom v superlatívoch vyjadrovali V. Rozanov, V. Soloviov aj N. Berďajev, ktorý ho pokladal za jedného z najväčších ruských mysliteľov, vyznačujúceho sa odvahou, úprimnosťou a radikalizmom myslenia.

Vcítiť sa do životnej tragédie Leontieva, ktorá spočívala najmä v tom, že v dejinách ruského autentického filozofického myslenia a nacionálneho povedomia sa Leontiev nachádzal v ústraní, stál akoby „bokom“, nepatril k nijakej škole ani smeru, bol jednoducho vzácnym prípadom intelektuála solitéra, sa najnovšie pokúsil Alexander Korol'kov, ktorý je ako filozof (je totiž zároveň aj úspešným spisovateľom) známy aj u nás. Vo svojej rozsahom nevelkej knihe sa podujal sprítomniť nám osobnosť a dielo K. Leontieva hneď trojakým spôsobom: 1. vlastnou recepciou a interpretáciou významu tohto mysliteľa s jeho explicitným zaradením do historického a najprítomnejšieho až aktuálneho kontextu; 2. uverejnením listov K. Leontieva V. Rozanovovi z posledného roku života stráveného okrem iného meditovaním v Optinej pustovni pod duchovným vedením mnícha Ambrozia; 3. publikáciou obsažných komentárov Rozanova k týmto listom, ako aj fragmentov z Rozanovových listov Leontievovi.